

Кыргыз-Түрк «Манас» университети
Түрк цивилизациясын изилдөө борбору
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi

**IV ЭЛ АРАЛЫК ТҮРК
ЦИВИЛИЗАЦИЯСЫ КОНГРЕССИ
БАЯНДАМАЛАР ЖЫЙНАГЫ**

**IV ULUSLARARASI TÜRK UYGARLIĞI
KONGRESİ
BİLDİRİLER KİTABI**

Түзүүчүлөр: / Editörler:

Проф., докт. Мехмет Ариф Өзербаш / Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Проф., докт. Озан Йылмаз / Prof. Dr. Ozan YILMAZ
Докт. Семих Бабатүрк / Dr. Semih BABATÜRK

Бишкек – 2023 / Bişkek - 2023

İlkokullarda Sanat Destekli Matematik Eğitimi	630
Teaching English Language To Adults With Hearing Impairment	636
Challenges Faced By Efl Teachers	646
Üniversite Öğrencilerinin Meslek Tercihlerini Etkileyen Etkenlerin Belirlenmesi ¹	650
Eğitimde Kaynaştırma Ve Bütünleştirme Uygulamalarının Değerlendirilmesi	658

V БӨЛҮМ КОММУНИКАЦИЯ / 5. BÖLÜM İLETİŞİM

24 Ocak 1980 Kararlarının Televizyon Reklamcılığındaki Yansımaları	668
Küre-Yerelleşme Bağlamında Azerbaycan'da Coca Cola Reklamları	679
Orta Asya Ülkelerinin Uluslararası Medyadaki Temsili	688
Ekrem İmamoğlu'nun Hapis Kararının Gazete Haberlerindeki Sunumu: Sözcü Ve Yeni Şafak Örneği	707
Пандемия кезіндегі телебағдарламалардың лингвистикалық құрылымы: жаңалықтар, сұхбат және ток-шоу	718
Кеңестік кезеңдегі молда-ишандардың қуғындаудағы баспасөздің рөлі (1920-1936 жж.)	725

VI БӨЛҮМ БАШКА БАЯНДАМАЛАР / 6. BÖLÜM DİĞER BİLDİRİLER

Ahıska Türklerinde Alfabe Sorunu	731
Dil Ve Milli Kimlik	737
Студенттердин физика боюнча теориялык билимин текшерүү үчүн тест суроолорун түзүү	744
Töreen Çırttan Irakka Adlı Tuva Metninin Yazıldığı Dönemdeki Tuva Cumhuriyeti'nde Komünizm Ve Etkileri	749
Кыргыз заманбап популярдуу киносындагы аялдын образы: “Аяш” тасмасынын мисалында	765
Türk Kimliğini Oluşturan Bir Unsur Olarak Gıda Sistemi	774
Türk Yemek Kültürü Ve Bu Kültürün Değişimi	779
Şah-I Zinde Kusem Bin Abbas Türbesi Semerkand Özbekistan	784
Özerk Bir Türk Devleti Olan Tuva Cumhuriyeti'nin Bayrağı Ve Arması	804
P.Мұқанованың «Мәңгілік бала бейне» әңгімесіндегі нарратор қызметі	816
Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yıl Dönümü Münasebetiyle IV. ULUSLARARASI TÜRK UYGARLIĞI KONGRESİ (Türk Dünyasında Eğitim ve Kültür) Sonuç Bildirisi	822
СҮРӨТТӨР / FOTOĞRAFLAR	823

FTAMP 17.01.09

ORCID: 0009-0001-6502-3487

Р.МҰҚАНОВАНЫҢ «МӘҢГІЛІК БАЛА БЕЙНЕ» ӘҢГІМЕСІНДЕГІ НАРРАТОР ҚЫЗМЕТІ

Ж.А.Исабекова PhD докторант

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Алматы қаласы, Қазақстан
E-mail: djuzi-85@mail.ru _+77014717392

Э.С. Сейсенбиева, PhD, аға оқытушы

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Алматы қаласы, Қазақстан
(E-mail: Elka1975@inbox.ru, +77055758475

Аңдатпа. Мақалада әдебиеттану ғылымындағы өзекті тақырыптардың бірі қазіргі қазақ прозасындағы нарратология мәселесі туралы жазылады. Авторлар ғылыми мақалада нарратологияның шығу тарихына теориялық түсініктер мен шетелдік және отандық ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып, әр түрлі көзқарастардың оқиғаға қатысын қарастырады. Шығармадағы нарратордың орнын талдап көрсетеді. Мақалада нарратологияның теорияларына салыстырмалы талдау келтірілген. Роза Мұқанованың «Мәңгілік бала бейне» әңгімесіндегі нарратор, баяншының орнын анықтап, нарратордың қызметі салыстырмалы түрде талданады. Баяншы мәтінінің негізгі мағыналық қалыптастырушы және құраушы факторлары, оның негізгі бірлігін, көптеген зерттеушілердің пікірлері бойынша әуезелеушінің негізгі категорияларын айқындап көрсетеді. Нарратордың оны басқа мәтіндерден ерекшелейтін типтік ерекшеліктерін анықтау үшін баяншы мәтіндерінің сипаттамасына толығырақ тоқталып, салыстырмалы саралау жасалады. Негізгі философиялық ерекшеліктерге қарамастан, адам өзінің оқиғасын баяндау арқылы көптеген сәттері, оның ой - пікірлерінің нәтижесінде тарихтағы адамның өмір сүруінің өткен жолын білуге әсерін түсінуге әсер етеді. Нарратордың ішкі құрылымын, яғни жасырын түрдегі психологиялық мәселелерді анықтау үшін кейіпкерлердің қажеттіліктері мен мотивтерін, негізгі қақтығыстар мен қорғаныстарды, негізгі қорқыныштарды анықтау, сондай-ақ сюжетке кіретін немесе субъект байқамайтын кейіпкерлерді, заттар мен жағдайларды талдау қажеттілігі айқындалады. Осыған дейін әдебиеттану ғылымында «нарратив», «әңгіме», «тарих» ұғымдарын жиі синоним ретінде қолданылып келді. Шындығында, бұл ұғымдарды әдебиетте араластыра қолданады, себебі, өте ұқсас құбылыстарды суреттейді. Мақалада нарратордың басқа мәтіндерден айырмашылығын көрсететін типтік ерекшеліктерін анықтау үшін нарратив мәтіндерінің сипаттамасы толығырақ көрсетілген. Сонымен қатар, нарратордың негізгі категориялары туралы көптеген отандық және шетелдік зерттеушілердің пікірлерінен мысал келтіріледі.

Кілт сөздер: нарратология, баяншы, әуезелеуші, дискурс нарратор.

Кіріспе

Қазіргі қазақ әдебиеті ғылымында соңғы жылдары жаңашылдық бағыттар орын алуда. ХХІ ғасырдағы қоғамдық өзгерістерге байланысты әдеби үдерісте көптеген өзгерістер байқалуда. Атап айтар болсақ, дискурс, модернизм, постмодернизм, концепт, архетип, нарратор сияқты жекелеген ұғымдар.

Осы тұста зерттеу тақырыбымызға байланысты нарратор сөзінің шығу тарихына

тоқталып өтсек. Жалпы, нарратология деген атау әдебиеттану ғылымының бір бағыты ретінде «нарратив» сөзінен шыққаны баршағы мәлім.

Әлем әдебиетінде нарратологиялық концепциялар Р. Барт, Ж. Женетт, М. Риффатер, А. Прието және орыс әдебиеттануында М.Ю.Лотманның мен Р.Якобсонның сюжеттер түзілімі (сюжетосложение) теориясы туралы зерттеу еңбектерінде жазылған.

Нарратология – баяндау мәтіндерін (нарративтерді), нарративтердің табиғатын, пішіні мен қызметін зерттейтін пән болып табылады. Нарратив ағылшын тілінен аударғанда (ағыл. және фр. – narrative) – өзара байланысқан оқиғаларды оқырман немесе тыңдарманға сөздер мен бейнелер (образ) арқылы жеткізеді. Нарративтің негізгі идеясы ретінде финалды субъективті көзқарас негізінде түсіндіру, ұғындыру болып табылады.

Орыс филологы, әдебиеттанушы Г.К.Косиков пікірінше: «Нарратив (ағылшынша: narrative) – әңгімелеу, баяндау. Ал, нарратология теориясы сюжеттік баяндаудың құрылымын (ағылш. plot, story; франц. histoire, récit; неміс. geschichte) және сюжет түзілісінің барлық заңдылықтарын зерделейді. Нарратологияның түп негіздері Аристотельдің «фактілердің реті» түрінде қорытындыланатын «әрекетке, оқиғаға еліктеуден» («mimēsis praxeōs») туындаған «баяндау» («mythos») ілімінде жатыр».

Нарратология терминін алғаш ұлттық әдебиеттану саласындағы теориялық еңбектің авторы А.Байтұрсынов «Баяншы» еңбегінде жазған. Ғалымның пікірінше нарратор авторды әуезелеуші, толғаушы, жазушы, ақын, сарындаушы деп атаған. Автордың айтқан әуезелеуші немесе баяншы, қазіргі әдебиеттану ғылымындағы нарратор, әңгімешімен тұтастықта көрінуі әлемдік көркем прозада бар тәсіл.

Зерттеу әдістері

Зерттеу барысында Р.Барт, Ж.Женетт, М.Риффатер, А.Прието және орыс әдебиеттануында М.Ю.Лотманның мен Р.Якобсонның, Б.Шмидтің еңбектерімен қоса, А.Байтұрсынұлы, Т.Есембеков, Ж.Дәдебаев және т.б. ғалымдардың ғылыми зерттеулері негізге алынды.

Сондай-ақ ғылыми мақаланың нәтижелі болуы үшін герменевтикалық, салыстырмалы, салыстырмалы-тарихи, сипаттау, жинақтау әдістері қолданылды.

Талқылау

Қазіргі нарратология ғылымының көрнекті өкілі, американдық тарихшы әрі әдебиет сыншысы Х.Уайт нарративті құрылым түсінігін, оның ішінде тарихнамалық дискурс мәнін, құрамына интриганы қоса отырып, барынша кеңейтті. Ол: «Интрига құрылымы мағына тарихының сомдалуында, оны құрайтын оқиғаларды «тұтас, бәрін қамтитын немесе архетиптік пішінде» түзетін баяндау арқылы біріктіру жолымен жүзеге асырылады», – деген тұжырымды ұсынады. Француз, литва лингвисті және әдебиеттанушысы А.Ж.Греймас пен Ж.Курте нарративтілікті «кез келген дискурстың суреттеу ғана емес, ұйымдастырушы принципі де» деп айқындайды.

XX ғасырдың 60-70-жылдарынан бастап А.Данто, М.Бахтин, Ж.Женетт еңбектерінде нарративтілікке қатысты көптеген пікір-тұжырымдар талқыға түсіп, әдебиетте жаңа термин ене бастады. Тіптен В.Тюпа нарратологияның ең басты мәселесі мүмкін, А.С.Дантоның сөзінен тұжырымдалған болар деген де пікір айтқан. Дәлел ретінде айтсақ: «Барлық әңгімелеу – бұл дегеніміз оларды бір-бірімен жіктеп, топтастыратын және кейбірі жеткіліксіз сипатта болғаны себепті шығарылып тасталатын оқиғаға бағынышты құрылым». Француз әдебиеттанушысы Жеррар Женетт өзінің 1972 жылы шыққан «Нарративті дискурс» атты еңбегінде ішінара баяндау теориясына тоқталып өткен. Ғалымның ойынша: «Нарратив тұрғысынан саралағанда, баяндау оқиғада айтылатын тарихпен тығыз байланыста жүзеге асырылады». Нарратив термині әсіресе

постмодерн дәуірінде көп қолданысқа түсіп, бүгінгі таңда қазақ әдебиеттану ғылымында бұл термин «баяндау» немесе «сюжет» ұғымдарының орынына қолданылуда.

Нарратология — баяндау теориясы, әдебиеттанудың бір саласы ретінде немесе мүмкін болатын барлық «нарративтің» жалпы құрылымын ашуға ұмтылатын, яғни кез келген жанрдың және кез келген функционалдылықтың баяндалатын шығармаларды ашуға ұмтылатын ерекше жалпы гуманитарлық пән ретінде қарастырылады (В.Шмид). «Мәтінде оқиға болған күннің өзінде, сюжетсіз ол еш нәрсе емес. Мәтіндегі оқиғаларға жан бітіру үшін, міндетті түрде сюжет қажет» [1] - деп ғалым В.Шмид айтқандай көркем шығарма немесе туынды жазушының жанын беріп жазған қажырлы еңбегі, жан толғанысы, қоғамдағы әлеуметтік тұрмыстық-жағдай және т.б. Әдебиетте өмір шындығынан шығарма жазу, оны оқырманның қабылдауы үлкен еңбекті талап етеді. Шығармада өмір шындығын жазу бір алды, оны белгілі бір кейіпкер арқылы жеткізу, сол шындықты өз ойыңмен баяндап беру мүлде бөлек дүние. Шығармада өмірде бастан кешкен оқиғаларды айна қатесіз тізбектеп кейіпкер жасау бұл авторлық шеберлік болып табылады.

Қазіргі қазақ әңгімелерінің ішінде жазушы психологиялық тақырыпта жазылған әңгімелер өзіндік ерекшеліктерімен дараланып тұрады. Сондай талантты жазушының бірі Роза Мұқанованың психологиялық тақырыпта жазылған «Құбыжық» (2002), «Қаралы төбе», «Өзің», «Тұтқын» (2003), «Композитор», «Мұқағали», «Мәңгілік бала бейне» т.б. әңгімелерін атауға болады. Жазушы Жүсіпбек Қорғасбек Р.Мұқанова туралы былай деген: «Роза Мұқанова шығармаларын адамның жанына үңілуден туындатады. Адамның жаны үлкен қасіретке барынша ашылады. Роза адам қолымен жасалған хайуани қасіреттен адами мағына іздейді. Сезімге тиетін детальдар табады» [2, 4].

Жазушының «Мәңгілік бала бейне» әңгімесінің кейіпкері Семей полигонынан зардап шеккен қыз – Ләйлә. Шығарманың бас кейіпкерінің прототипі – Еңлік атты Семей қаласының тұрғыны. Адам қолынан жасалып, жанына бітпес жара салған осынау қасіреттен зардап шегуші де адам. Әңгімеде жаны жаралы, мәңгілік бала бейнесіндегі Ләйлә көбінде аймен сырласып, ішіндегі бар мұң-зарын, қайғы-қасіретін соған айтады. Мәтіндегі нараторлар қызметі көркем шығармадағы оқиға желісінің «шекараларын» белгілеуде ерекше орын алады. Мәселен, «Мәңгілік бала бейне» әңгімесіндегі баяншы мен әңгімешінің сюжеттік құрылымдағы орнын былайша анықтаймыз: әңгіменің кіріспесінде, Ләйләнің аймен сырласуынан хабар беріледі. Оны айтушы – баяншы, болмаса сол баяншылық міндетті атқарушы шығарманың авторы. Нарратор оқиғаның басында Ләйләнің бар қасіретін оқырманға былай таныстырады:

«Меңіреу қалпы, дел-сал болып мүлгіген жым-жырт түнді бетке алып, терең сайға шыққан Ләйлә-қыздың жолында қара жамылған әлде бір бейне қараңдап, сусып барады. «Жапан түзде жүрген неғылған жан?» - дейді қыз-көңіл алабұртып. «Мен адамдар әулетінің рухымын», дейді бейтаныс үрейлі үн сонау алыс бір жақтан дауыс салып. Терең сайға бет алған Ләйлә-қыз бұл сәтте беймезгіл рух тұрмақ, адамзат қасиетінің өзіне де сенуден қалған. Тек қана осындай меңіреу түнді, сол түнмен аймаласып, толықсып тұратын қияқтай әдемі Айды сырлас еткен. Көкірегін кеулеген мұң-арызын осы арада, терең сайда сыбырлайтын. Дөп-дөңгелек Ай толықсып, сүттей аппақ көркімен қара жамылған Қарауылға сән беретін. Кейде үңіліп қарап қалған кіп-кішкентай Ләйла-қызбен, быт-шыл болып айырылып жатқан Қарауылдың жеріне есіркей қадалатын. Біресе осы түнді де, кішкентай ауылды да менсінбей қиғаштай шалқайып керіліп жатып алатын... Ләйлә-қыз сөйлеп отыр. Мылқау Ай дөңгелеп алыстап барады. Ләйләны да, жерді де аймалап барады. «Өз жасыма лайық қыз болғым келеді. Иә... иә... Менің де әп-әдемі, нәп-нәзік қыз болғым ке...л...е...ді...» [3,119]. Нарратор берілген үзіндіде Ләйләнің не себепті аймен тілдесетіні туралы айта отырып, Ләйләнің

сырт сипатын толық суреттеумен қатар, табиғатты да, бүкіл қасірет шеккен Қарауыл ауылын сипаттап, баяндайды.

М.Б.Храпченко: «Ішкі монолог адамдардың рухани жан дүниесін жаңғырту құралы» [4, 112], – деп кейіпкер мінезін сомдаудағы негізгі қызметін атап көрсетсе, ғалым Б.Майтанов: «Қаһарман санасындағы стихияны таныту арқылы өмірді түрлі аспектілерде кең бейнелеуге негіз болады» [5, 56], – деп кейіпкердің көркемдік сипатына тоқталып өтеді. Жалпы ішкі монолог көркем проза үшін ең басты көркемдік құрал болып табылады. Жазушы Р.Мұқанова «Мәңгілік бала бейне» әңгімесінде Ләйләнің ішкі монологы арқылы шеберлігін танытқан. Әңгіменің бас кейіпкері Ләйләнің мұң-зары, жан сыры арқау болған. Автор Ләйләнің жан баласына ашылып айта қоймайтын жан сырын монолог арқылы шебер бейнелейді. Әңгімеде былай суреттеледі:

«О, жарық Ай, мүсіркеме сен мені. Мен күнәсіз қыз баламын. Сезімім бүтін, ақылым дұрыс. Бірақ мынау тіршілік дүниесінен безінген жұдырықтай жүрегім кек пен қасіретке толы. Мен өзіме адам сияқтымын, басқаларға адам емес адам пейілін тәубаға түсіретін мүгедекпін. Қарауылдың адамдары мені көрген сайын: «Мұны Алла тағала адамдар тәубасына келсін, қол-аяғының саулығына, он екі мүшесінің дін амандығына шүкір етсін деп жаратқан» - дейді» [3.119] - деп қамығады. Әңгімедегі нарратор Ләйләнің монологы арқылы беріледі.

Жалпы, лирзмі басым шығармаларда нарраторлық қызмет оқиғаларды одан ары өрбітіп, шиеленістіріп, шешімін табуға жол ашады. Нарратор (әңгімеші сипатындағы) шығарма кейіпкерлерімен біте қайнасып жатады. Көркем шығармадағы кейіпкердің сөзін автордың сөзі деп айта алмаймыз, сол сияқты нарратордың да сөзін автордың сөзі деп қарастыруға болмайды. Бұл – қарапайым әдеби сын заңы. Нарратор мен авторды шатастыру «кешіруге болмайтын» үлкен қателік екенін Генри Джеймс те айтып кеткен болатын.

«Ләйлә, жаңағы өзі жасырынып отырған қап-қараңғы терең сайдан жүгіріп шықты. Жасаурап, үкідей қадалған қыз көзіне сұп-сұлу, аппақ. Ай үрке қашып бара жатқандай көрінді. Сол сегіз жасар мәңгілік бала бейнеде, өспей қатып қалған Ләйлә, тамыры адырайған егде қолдарын сермеп кекке көтерді» [3.119].

Сөйтіп, әуелгі суреттелетін оқиға Ләйләнің аймен сырласуы болса, әрі қарайғы оқиға желісі нарратордың айтуымен беріледі. Осы арада М.Бахтиннің мына сөзін келтіре кеткен орынды болар: «Біздің алдымызда екі уақиға тұр, бір уақиға – туынды туралы айтылғаны да, енді бірі – айтылған әңгіменің өзі (осы соңғысына біз өзіміз де тыңдаушы-оқырман ретінде араласамыз); бұл уақиғалар әртүрлі уақытта (ұзақтығы жағынан да әртүрлі), әр түрлі жерде өтеді және сол уақытта біз толыққанды туынды ретінде тани алатын біртұтас, бірақ күрделі уақиғаға бірігеді. Біз бұл толыққандылықты оның тұтастығы мен бөлшектенбейтіндігі деп қабылдаймыз, бірақ сонымен бір мезетте оны құрайтын сәттердің барлық айырмашылықтарын да түсінеміз». Әңгімеші мен баяншы нарратордың балама пішіндері. Көп жағдайда біреуі болмаған мәтінде міндетті түрде екіншісі болады. Ал, «Мәңгілік бала бейне» әңгімесінде екеуі де бар. Әңгімеші – болып өткен оқиғаның жай ғана бақылаушысы да, белсенді әрекет етушісі де болуы мүмкін. Ләйлә – әрі әңгімеші, әрі сол өзі айтқан оқиғаның куәгері, қатысушысы.

«Ай да, қыз да бір-бірімен ажыраса алмай, бірін-бірі қимай ұзақ аймаласты. Жарық Ай Ләйлә-қызды қара жерге қимады. Ләйлә да алғаш рет Айды түн қойнына қимаған. Ұзақ кідірістен кейін, екеуінің бір-біріне деген тартылыс сезімі әлсірей берді. Екеуі екі тіршіліктің елісіңдей елеңдеп, ашақтап қашып бара жатты. Жап-жарық Ай қыз бен жерді айналып, алыстап барады. Ләйлә-қыздың жсанары Айға қадалған қалты айрылғысы келмеді. Социалық қиналып жатып тырысып еді, жігері жететін емес. Бойына біткен күш-қайрат мүлдем азайып барады, бітіп барады. Қыз бетіне түскен Ай

сәулесінен самайына қарай құлап, жол салып, дөңгелеп жатқан көз жасы анық көрінеді. Жанарындағы көлкілдеген жастың әсері ме, қыз көзінің сәулесі азайып кеткендей болды. Жанталасып, егде қолдарымен көз жасын сүртіп тастауға тырысып еді, қозғалтпады. Ләйлә-қыз мұңайып жанарын бір жұмып, дем алып тағы ашамын деген, бірақ... Жан тапсырған төсектегі қыз суретін ұзақ аймалаған Ай биіктен, жылжып кетті. Мәңгілік қоштасып кетті. Екі тіршілік: Бірі - жер баласы, бірі - түн баласы» [3.119].

Баяншы Ләйлә арқылы туған жері Қарауылдың ащы болмысы мен әлеуметтік жай-күйін баяндайды. Әңгіме соңында Ләйлә атомның әсерінен емес, адам баласының ісінен өз өмірімен қоштасады. Қоғамның лас әрекетіне шыдамаған жүрегі таза Ләйләмен бірге оның Қарауылының рухы, ұлты өледі.

Қазіргі қазақ прозасында баяндаудың да, бейнелеудің де тілі өзгеше. Ұзақ сонар мәтіндер тыңдарманын тартпайды, ол қазіргі уақыт талабы. Мүмкіндігінше ықшам, нақты, әрі сенімді шығармалар бүгінгі күні маңызды. Осы орайда Р.Мұқанованың шығармалары уақыт сұранысына сай хикаяттың өзі сол деңгейден шығып отыр.

Қорытынды

Оқиғаны өз атынан баяндайтын әңгімелеуші композицияның негізі болуымен бірге монологтың сан түрлі мүмкіндігін айқындай түседі. Монолог иесі ретіндегі әңгімеші оқиғаларды бағалап қана қоймайды, сонымен бірге іс-әрекеттерді өзінің ой тізгінінен өткізіп, оған поэтикалық өзгеріс енгізе отырып бейнелейді. Ішкі монологтың өз кернеуінен асып, күллі оқиғаның «сыртына шығуы» әңгімеші-нарратордың қызметіне ғана тән құбылыс. Себебі оның баяндауында күллі оқиға кейіпкердің сезінуі арқылы өрілген. Сол себепті де Р.Мұқанованың «Мәңгілік бала бейне» әңгімесінің тілі көркем, ерекше бейнелеулермен байытылған. Жазушы айшықтаған бейнелерде жай ғана сипаттаудан әлдеқайда күштірек терең мәнді, сан қатпарлы, қыры мен сыры мол болмыс дараланады.

Талантты да талапшыл жазушы Р.Мұқанованың шығармалары қазақ әдебиетіне Бану, Ләйлә, Ұрқия, Жамал, және т.б. кейіпкерлері арқылы естен кетпес образдарды әкелді. Жазушы өзінің биязы да мәдениетті шығармаларымен қазақтың әдеби тілін байытып, ірі-ірі кейіпкерлерімен ұлттық прозамыздың интеллектуалды деңгейін көтеруге зор үлес қосып келеді.

Демек, Р.Мұқанованың нарративті шығармалары бүгінгі өмір, заман шындығын кәсіби шеберлікпен бейнелеуі нәтижесінде тек қазақ әдебиетінің сөз өнері кеңістігінен ғана емес әлем әдебиетінен де өзіне тиесілі заңды орынға ие деп айта аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Шмид В. Нарратология. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – с. 312.
2. Қорғасбек Ж. «Мәңгілік бала бейнені іздеу» // «Түркістан» газеті, №19. 2014.
3. Мұқанова Р. Көп томдық шығармалар жинағы. Т.2. — Алматы, 2008.
4. Храпченко М.В. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы. Москва, 1972. – С. 242.
5. Майтанов Б. Сөз сыны. Зерттеулер, мақалалар. Алматы: Ғылым, 2002. – 344 б.
6. Мұқанова Р. Муза. Әңгімелер мен хикаяттар. — Алматы: Жазушы, 2014, — 328 б.
7. Есембеков Т.О. Көркем мәтін теориясы: оқу құралы / Т.О. Есембеков. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 186 б.
8. Майтанов Б. Қазақ романы және психологиялық талдау. Алматы: Санат, 1996. – 336 б.
9. Пірәлиева Г.Ж. Түс көру табиғаты оның көркем әдебиеттегі рөлі. Алматы: Алаш, 2004. – 260 б.
10. Атымов М. Прозадағы психологизм. // Дәстүр және жаңашылдық. Алматы: Ғылым, 1980. – 367 б.

J. A. Issabekova, PhD student
Al-Farabi Kazakh National University
Almaty, Kazakhstan
E-mail: djuzi-85@mail.ru +77014717392

E.S. Seisenbieva, PhD, Senior Lecturer
Al-Farabi Kazakh National University
Almaty, Kazakhstan
E-mail: Elka1975@inbox.ru, +77055758475

The role of the narrator in the story "Eternal Baby Image" by Rosa Mukanova

Annotation. The article examines one of the current topics in Science of Literature - the challenges of narratology in modern kazakh prose. In the scientific article, the authors consider the relevance of various points of view on the story while relying on the theoretical concepts and opinions of foreign and national scientists on the history of the origin of narratology. The role of the narrator in the work is analyzed. The article presents a comparative analysis of the theories of narratology. The role of the narrator in Rosa Mukanova's story "Eternal Baby Image" is determined and the function of the narrator is comparatively analyzed. The main meaning-forming and component factors of the content of the narrator, its main unity, as well as the main categories of the narrator are identified according to many researchers opinions. To determine the typical characteristics of the narrator that differentiate from other contexts, the comparative differentiation is carried out while concentrating on the description of the narrator's content in detail. Regardless of the main philosophical characteristics, the person narrating own story influences the understanding of person's life path in the history as the result of his/her own moments, thoughts and opinions. In order to determine the internal structure of the narrator, that is hidden psychological challenges, it is necessary to identify the needs and motives of the characters, the main conflicts and defenses, the main fears, and also to analyze the characters, objects and situations which are included or not observed in the story. Before this, the concepts of "narration", "story", "history" were often used as synonyms in the science of literature. In fact, these concepts are used interchangeably in the literature because they describe very similar phenomena. The article describes the description of narrative content in detail to determine the typical characteristics of the narrator that distinguish them from other contents. In addition, examples of the opinions of many national and foreign researchers about the main categories of the narrator are provided.

Key words: narratology, narrator, melodist, discursive narrator.